

Milica Kosorić

PRAISTORIJSKA NASELJA NA PODRUČJU SPREČE

Područje Spreče obuhvata tok reke Spreče od njenog izvora, zapadno od Zvornika, pa do Doboja, gdje se uliva u rijeku Bosnu. U periodu od 1971—1975. godine preduzeti su radovi na arheološkom istraživanju ovoga područja. Najobimnija iskopavanja izvedena na lokalitetu Korića Han u Gračanici, imala su karakter sistematskih radova. Pored ovih radova i rekognosciranja, izvršena su i probna sondiranja na naseljima koja leže u okolini Gračanice, Banovića i Lukavca¹ (skica I).

I

Naselje na lokalitetu Korića Han

Lokalitet Korića Han leži na levoj strani staroga puta koji od Tuzle vodi prema Doboju. Od centra Gračanice udaljen je oko 2 km. Oblika je brežuljka (sl. 1). Jugoistočno, u neposrednoj blizini lokaliteta, teče reka Sokoluša, a 1 km južno protiče reka Spreča (Pl. I).

Godine 1971. otpočela su iskopavanja na istočnom delu lokaliteta (sonda I; 3 x 5 m).² U toku daljih radova, pored sonde I, postavljene su sonde V i VI (4 x 4 m). Na zapadnom delu lokaliteta postavljene su sonde III i IV (4 x 4 m), a na platou sonda II (5 x 5 metara) i sonda VIII (4 x 6 m). Istraživanja su izvršena i na južnom (sondom IX 3 x 4 m) i severnom delu (sondom X; 6 x 2 m) kao i na zapadnoj padini lokaliteta (sondom VII; 3 x 4 m).

Tokom radova je ustanovljeno da debljina kulturnog sloja varira i kreće se od oko 1,80 do 2,50 m i 2,70 m. Na zapadnoj padini lokaliteta debljina kulturnog sloja iznosi oko 0,40 m.

Sloj humusa, debljine oko 0,10 m, preoran je poljoprivrednim radovima, pa se odmah u prvim slojevima pojavljuju ostaci materijalne kulture. Kulturni sloj, zemlja mrke boje, sa brojnim ostacima kućnoga lepa proteže se do zdravice, žutozelenkaste vlažne ilovače (Pl. II).

Brojni ostaci u vidu amorfnog kućnog lepa, delova poda, nalazi ugljenisanih greda i kolaca, ostaci ognjišta, zatim nalazi žrvnjeva, kamena i kremen a oruđa, keramika i nalazi ugljenisanih žitarica govore o životu u naselju i o građevinskoj delatnosti njegovih stanovnika. Na osnovu otkrivenih ostataka nadzemnih kuća na istraženoj površini naselja mogu se izdvojiti četiri faze izgradnje stambenih objekata. Mestimično, u slojevima iznad otkrivenih građevinskih ostataka, uočeni su postepeni prelazi u vidu nešto svetlije, peskovite zemlje, koja svakako predstavlja ostatke nasipa ili nivelacije terena nastale prilikom izgradnje.

Najbrojnije nalaze sa naselja predstavlja ju keramičke posude.

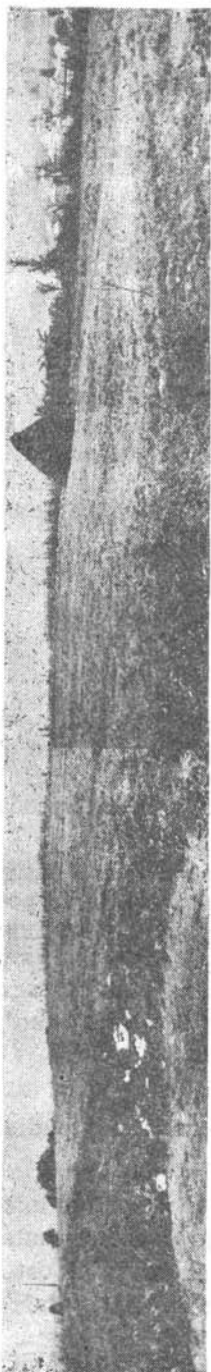
Veliki broj sudova izrađen je od nedovoljno prečišćene zemlje, koja sadrži krupnija i sitnija zrnca peska i pripada grupi sudova grube fature. Boja varira od sive do tamno mrke, često neujednačene usled pečenja. Neki primerci su i crni.

Sudovi bolje fature su malobrojni. Rađeni su od zemlje koja sadrži malo zrnaca peska. Boja je mrka, siva i crna.

Pored sudova otkriveni su i tegovi od pečene zemlje, okruglog i piramidalnog oblika (T. I, 3, 4, 5), kao i nekoliko primeraka zemljanih kugli. Kamene sekire, nađene u manjem broju, uglavnom su kalupastog i jezičastog tipa. Otkrivene su i sekire izrađene od laganog, belog kamena i jedna kamena kugla (T. I, 6). Kameni žrvnjevi su ovalnog i četverouglog oblika, različitih dimenzija i često izrađenih od grubog peščara (T. I, 7). Brojni su nalazi kremenih nožića, strugalica i nukleusa.

Otkriven je i veliki broj životinjskih kostiju, naročito divljači (srne, jelena i dr.). Karakterističan je nalaz velikih rogova divljeg govečeta. Na jednom primerku zuba divlje svinje zapaženi su tragovi veštačkog zasecanja.

Sl. 1. Pogled na lokalitet »Korića Han«

Pronađeni pokretni materijal: keramika, orude, kosti domaćih i divljih životinja, pružaju podatke o postojećoj ekonomsko-privrednoj bazi i delatnosti njegovih stanovnika. Ovi podaci govore da je osnovna privredna grana stanovnika naselja bila zemljoradnja i stočarstvo. Samo naselje po svojim karakteristikama pripada tipu neolitskih naselja severoistočne Bosne.³

Na osnovu izvršene tipološke analize keramičkog materijala, na naselju se mogu izdvojiti dva perioda, i to: stariji period naselja, kome pripadaju slojevi od zdravice do dubine od oko 1,40 m, i mlađi period, koji obuhvata slojeve iznad ovoga nivoa. Starijem periodu života naselja pripadaju dva građevinska horizonta.

Najstariji građevinski horizont najbolje je uočen u sondi II, postavljenj na platou naselja (Pl. II). Ostaci ovoga horizonta ležali su na dubini od oko 2,40 m na sloju žutozelenkaste ilovače, u kojoj su ustanovljeni tragovi od stubova. Ovaj horizont karakterišu nalazi kućnog lepa, delovi poda i ostaci ugljenisanog drveta. Na istočnom delu naselja ležali su ostaci porušene kuće sa tragovima od ukopanih kolaca. I u sondi I, na dubini oko 3 m, konstatovani su ostaci kuća sa tragovima lepa.

Na zapadnom delu naselja, na dubini oko 2,30 m, ležali su delovi lepa, poda i ognjišta. Ovome horizontu pripada i jama, polukružnog oblika, sa garom, keramikom, životinjskim kostima i s ostacima ugljenisanog drveta.

Drugi građevinski horizont ležao je na dubini između 1,80 i 1,70 m. Na istočnom delu naselja otkriveni su ostaci četverougaoe građevine. Nađena je masa nagorelog lepa, delovi poda sa tragovima ugljenisane drvene armature u kojoj se vide tri rupe od kolaca.

Keramički materijal pretežno je grube fature. Pojavljuju se i oblici izrazito grubih, velikih sudova, koji su rađeni od zemlje koja u sebi sadrži dosta zrnaca peska. Nađeni su pitosi, bure, i sudovi s otvorom za izlivanje. Sudovi su koničnog, bikoničnog i loptastog oblika, (T. I, 2, 8, 9; T. II, 10). Obodi su ravni i razgrnuti. Pored sudova sa visokim, cilindričnim vratom (sl. 11), nalaze se i plitke zdele sa ravnim obodom i zdele grube fature s uvučenim, talasastim obodom (T. II, 12). Ove zdele su naročito brojne u slojevima iznad drugog građevinskog horizonta. Dna sudova su ravna. Zastupljeni su oblici koničnih, šupljih i punih nogu posuda. Zapažena je i pojava masivnih, koničnih nogu sa proširenom bazom (T. II, 13). Drške su trakastog, tunelastog, i plastičnog tipa (T. II 14; T. III, 15) Pojavljuje se i primerak neprobušene drške (T. III, 16). Ukrašavanje sudova je izvedeno plastičnim trakama, urezivanjem i kanelovanjem (T. III, 17, 18, 19).

Kamene sekire su jezičastog i kalupastog tipa, od kojih je jedna 20 cm dugačka (T. III, 20). Nađen je i primerak sekire — čekić (T. III, 21) i kremenj nožić (T. III, 22), a i primerak koštanog šila (T. III, 23).

Izvršena analiza otkrivenog pokretnog materijala pruža pregled keramičkih oblika čije tipološke karakteristike omogućavaju bliže datiranje slojeva. Oblici koničnih i bikoničnih sudova i sudova oštrog konusa, zatim ravni i razgrnuti obodi, sudovi sa cilindričnim vratom, zdele s uvučenim obodom i oblici nogu sudova nalaze bliske veze u materijalu iz III stratuma naselja u Varoši⁴ i IV stratuma naselja u Gornjoj Tuzli.⁵

Slojevi iznad 1,40 m dubine pripadaju mlađem periodu života na naselju. Ovi slojevi obuhvataju treći i četvrti građevinski horizont.

Na dubini između 1,40 m i 1,30 m ustanovljeni su ostaci od trećeg građevinskog horizonta. Na platou naselja otkrivena je osnova pravougaone kuće. Ovde je, na dubini od oko 1,30 m, ležala masa obrušenog, kompaktnog kućnog lepa, crvene boje, s otiscima plitera, greda i ostacima većeg i debljeg stuba, prečnika 50×40 cm (Pl. III, T. IV, 24). Osim delova poda pronađeni su i ostaci ognjišta, pored kojih je ležao kameni žrvanj.

Četvrti građevinski horizont pretežno je uništen. Na dubini između 0,80 i 0,60 m zapažena je pojava većeg i manjeg grumenja lepa, delova poda i fragmenata ugljenisanog drveta. U sondi II, na dubini 0,35 m, nađeni su i delovi uništene peći.

Mlađe slojeve karakteriše raznovrsnost keramičkog materijala i brojna pojava kremenog alata. Pored nukleusa, strugalica, kremernih nožića (T. IV, 25) nađene su i dve kremene strelice (sl. 26). Malobrojni su nalazi kamenih sekira (T. IV, 27; T. V, 28).

Na dubini od 0,80 m pronađen je i primerak statuete valjkastog oblika (T. V, 29)⁶ i fragment prosopomornog poklopca crne vaze.

Na dubini od oko 1 m gube se oblici zdela s uvučenim talasastim obodom. Sada se u većem broju pojavljuju sudovi sa razgrnutim obodom i cilindričnim vratom, plitke zdele sa kratkim vratom i blago uvučenim obodom. Pojavljuje se i primerak konične zdele na niskoj nozi (T. V, 30). Dosta su brojni nalazi sudova sa trakastim drškama koje polaze od samog oboda ili neposredno ispod oboda (T. V, 31, 32). Pored malih neprobušenih drški nalaze se i tune-laste drške, od kojih su neke kljunasto izvučene. Karakterističan je oblik trakaste drške koja ide ispod oboda (T. V, 33) i drške koja polazi od oboda i spaja vrat suda (T. V, 34).

Pored plastičnih traka i ornamenta otiska (T. V, 35), susreću se i motivi zareza na obodu i remenu suda (T. V, 34), zatim motivi u vidu ispupčenja i udubljenja (T. VI, 36), kao i motiv glačanih (T. VI, 37), duboko urezanih (T. VI, 38, 39) i širokih kanelura (T. VI, 40, 41, 42).

Keramički materijal iz slojeva iznad 1,40 m dubine pokazuje bliske paralele s oblicima sudova koji potiču iz I stratuma naselja

u Varoši i I stratuma naselja u Matiću.⁷ U ovim stratumima susreću se analogni oblici sudova sa razgrnutim obodima, sudovi sa cilindričnim vratom, oblici zdela i brojni nalazi trakastih i tunelastih drški. Zajedničke karakteristike ispoljavaju se i u brojnoj pojavi kremenog alata. Međutim, pored oblika sudova koji nose odlike vinčanske kulture mlađeg neolita, u ovim slojevima se zapaža i pojava keramike čiji elementi daju mogućnost komparacija sa materijalom drugih kulturnih grupa. Tako, dva nađena fragmenta trbuha suda, mrke boje, otkriveni na dubini oko 0,90 i 0,70 m, s ornamentalnim motivima izvedenim u vidu urezanih, lučno izlomljenih linija između kojih su kružni urezi (T. VII, 46, 47), nalaze paralele u materijalu naselja na Lisičiću.² S ovoga nivoa potiče i fragmenat suda ornamentisan kružnim ubodima između kojih je lučna urezana linija (T. VI, 45). Ovi nalazi jasno govore o pojavi rasprostiranja lisičićke kulture na ovome području. Analogni materijal ove kulturne grupe otkriven je i na naselju u Obrima.⁹

Od značaja je pojava keramike s ornamentima izvedenim urezanim, paralelnim, cikcak — linijama i krugovima (T. VII, 48, 48a, 48b, 49, 50), koja ukazuje na mogućnost uticaja sopoćske kulture.¹⁰ Na dubini od 0,80 i 0,30 m otkriveni su fragmenti keramike ornamentisani kružnim ubodima (T. VI, 43, 44), koji po svome karakteru pripadaju enolitskom periodu¹¹, kao i malobrojni primerci keramike koja po svojim tipološkim karakteristikama upućuje na veze sa ranobronzanodopskim periodom (T. V, 34, T. VII 51). U okviru ove keramike, nađeni primerci drški sudova nalaze paralele u materijalu iz I stratuma naselja u Gornjoj Tuzli.¹² Nađeni primerak zdele sa trakastom drškom (T. V, 34), daje elemente za komparaciju sa srodnim oblicima sudova moriško-mokrinske grupe.¹³

U osnovi, naselje na Korića-Hanu pripada tipu neolitskih naselja vinčanske kulture srednjeg i mlađeg perioda. Njegov položaj u vranici, u blizini reka, pružao je povoljne uslove za postojanje dosta dugog života. Blizina reka Spreče i Bosne uticala je na odvijanje prirodnih saobraćajnih puteva sa bližim i daljim oblastima, pa je svakako tim putevima dolazilo i do prodora i mešanja elemenata drugih kulturnih grupa.

Na osnovu pojave elemenata mlađih kultura i konstatovanog mešanja sa materijalom starijeg perioda može se pretpostaviti da je na naselju postojao još jedan, mlađi kulturni sloj, koji je uništen poljoprivrednim radovima. Sama pojava elemenata ranobronzanodopskih kultura upućuje na nastale promene na naselju, koje su, verovatno, postepeno uticale na prekid života u njemu.

II

Naselje na lokalitetu Lug

Lokalitet Lug leži u zaseoku Slatini sela Kakmuža (SO Gračnica), u neposrednoj blizini železničke pruge Tuzla — Doboj i puta koji iz sela Sočkovca vodi za selo Karanovac. Lokalitet se nalazi u ravnici, u podnožju brda zvanog Veliki breg. Jugozapadno, na udaljenosti od oko 1 km, teče reka Spreča.

Prilikom rekognosciranja terena, u iskopanoj zemlji od jame za krečanu pronađeni su fragmenti praistorijske keramike.

U cilju dobijanja osnovnih podataka o karakteru lokaliteta, na prostoru oko iskopane jame izvršeni su probni sondažni radovi. Radovi su pokazali da debljina humusnog sloja iznosi oko 0,10 m. Ispod njega je sloj tamno mrke, tvrde zemlje, bez nalaza. Niže ovoga sloja, na dubini od 0,30 i 0,40 m, pojavljuje se kulturni sloj debljine oko 0,30 m. Zemlja je svetlommrke boje. Otkriveni su malobrojni nalazi keramičkog materijala, grumenje lepa i tragovi gari. Ispod kulturnog sloja nastaje žutozelenkasta, vlažna ilovača.

Keramički materijal rađen je od nedovoljno prečišćene zemlje, koja sadrži krupnija i sitnija zrnca peska. Boje je mrkosive i crne. Među nađenim fragmentima keramike zapažaju se oblici ravnih i razgrnutih oboda (T. VIII, 52, 53, 54), kao i oboda ukrašenih otiscima (T. VIII, 55). Pored iskopane jame za krečanu pronađene su dve trakaste drške, fragment oboda T. VIII (sl. 56) i poklopca suda.

Malobrojan otkriveni keramički materijal ne može se pouzdano hronološki opredeliti. Pojedini oblici drški sudova i primerci oboda koji su na ivici ornamentisani otiscima ukazuju na veze sa materijalom iz Kusača i sa Poda 14, pa se mogu pripisati periodu ranog bronzanog doba.

III

Naselje na lokalitetu Vuknić

Lokalitet Vuknić leži jugoistočno od Gračnice, na desnoj strani puta koji iz Tuzle vodi u Gračanicu. To je visoko brdo sa zaravnjenim platoom, veličine oko 85×50 m. Svojim oblikom i veličinom znatno dominira. Na severnoj i severozapadnoj strani lokaliteta, na udaljenosti od oko 200 m, teče reka Sokoluša. Na ovim stranama pad terena je znatno oštiji, dok je sa istočne i jugoistočne strane blaži nagib, pa je sa tih strana lokalitet i pristupačniji (T. IX, sl. 57 i 58).

U toku 1973. i 1974. godine, pored detaljnih rekognosciranja, na lokalitetu su obavljena i probna iskopavanja.

Radovi su pokazali da je lokalitet znatno oštećen. Oštećenja su nastala od raznih ukopavanja na centru platoa i duž ivica platoa.

Istraživanja izvršena na istočnoj strani i duž istočne ivice platoa nisu dala rezultate. Osim nekoliko manjih, atipičnih fragmenata keramike iz humusnog sloja, na dubini od oko 0,10 m pojavljuje se kamen.

Na severoistočnom delu platoa, niže humusnog sloja, nastaje sloj rastresite, mrkocrvene zemlje u kojoj se pojavljuje grumenje lepa i manji delovi kućnoga poda. Iz ovoga sloja potiče keramički materijal, koji po svojim tipološkim karakteristikama pripada latenskom periodu. Otkrivene su i kosti životinja. Na dubini od oko 0,60 m u sloju nešto svetlije zemlje, nađen je keramički materijal latenskog i bronzanodopskog perioda. Na severozapadnom delu platoa, ispod tankog humusnog sloja, na dubini od oko 0,30 m, nastaje mrkocrvena zemlja sa keramičkim materijalom latenskog perioda. Debljina sloja je oko 0,10 m.

Duž severne ivice platoa konstatovani su ostaci suhozida. Izgrađen je od krupnog kamena. Oko očuvanog dela zida otkriveni su komadi lepa. Na jednom fragmentu lepa zapažen je otisak koca. Oko zida i na padini niže njega pronađen je keramički materijal latenskog i bronzanodopskog perioda.

Istraživanja izvršena na jugoistočnom, nižem delu lokaliteta, nisu pružila podatke o postojanju kulturnog sloja.

Malobrojan keramički materijal i ostaci fortifikacijskog suhozida pružaju osnovne podatke o karakteru naselja.

Keramički materijal pokazuje razlike u tipološkom i stilskom pogledu. Pored oblika koji pripadaju latenskom periodu, otkriveni su i oblici koji pripadaju starijem periodu. Rađeni su slobodnom rukom, od nedovoljno prečišćene zemlje. Boja sudova varira od svetlo braon do mrke i crveno mrke. Pored koničnih zdela javljaju se oblici poluloptastih sudova i sudova sa cilindričnim vratom. Zastupljen je i primerak suda u obliku kašike. Pored motiva plastičnih traka s ostacima susreću se motivi izvedeni urezanim linijama, kružnim ubodima, zatim kombinacija urezanih linija i kratkih zareza, izlomljenih linija i motiv kosih kanelura na obodu zdela (T. X, 59, 59 a, 60, 61, 62).

Navedeni keramički materijal, po svojim formama i ornamentalnim motivima, pripada periodu kasnog bronzanog doba. Na ovo datovanje ukazuju oblici zdela ornamenisani širokim kanelurama na obodu, obodi sudova i ornamentalni motivi koji nalaze bliske paralele u materijalu ovoga perioda sa naselja na Podu¹⁵ i na Visu.¹⁶

Keramički materijal, koji po svojim tipološkim karakteristikama pripada periodu mladog gvozdenog doba, zastupljen je oblicima zdela sa razgrnutim obodom i cilindričnim vratom. Pored sudova rađenih na vitlu, sive boje, nađeni su i primerci grube fakature, i mrke boje (T. IX, 63). Ovi nalazi svakako pokazuju kako dalje trajanje života u naselju tako i na pojavu rasprostiranja latenske kulture u oblasti srednjeg toka reke Spreče.

IV

Naselje na lokalitetu Gradina u Tuloviću

Lokalitet Gradina leži na području sela Tulovića (SO Banović). To je visoko brdo, koje se znatno uzdiže iznad ravnice i puta koji od Banovića vodi za selo Turiju (sl. 64). Na severnoj strani je pristupačno jer je nagib terena blaži, dok je na ostalim stranama pad terena znatno oštriji. U blizini Gradine, severoistočno, teče potok Draganj, a jugozapadno je reka Turija.

Sl. 64. Gradina u Tulovićima

Na vrhu Gradine nalazi se elipsast plato dimenzija 50×25 m. Ivice platoa su neznatno uzvišene sa delimično očuvanim zidom izgrađenim od kamena sa upotrebom maltera. Niže ovoga platoa nalazi se donji plato, koji se na severoistočnoj strani postepeno spušta, a na severozapadnoj se sužava i gubi.

Prilikom rekognosciranja područja, na lokalitetu su izvršeni manji sondažni radovi. Tom prilikom na severozapadnom delu donjeg platoa postavljena je sonda I. U ovoj sondi ispod sloja humusa, na dubini oko 0,20 m, otkriveni su delovi obrušenog zida radehog od kamena izmešanog sa zemljom. Tragovi maltera nisu zapaženi. U sloju su otkriveni manji fragmenti atipične keramike. Na dubini od oko 0,50 m nastaje kamen. Na severnom delu platoa postavljena je sonda II. U ovoj sondi, ispod sloja humusa, na dubini od oko 0,30 m nastaje sloj mrkocrvene zemlje, u kojoj su pronađeni malobrojni fragmenti keramike srednjovekovnog perioda. Pored na-

denih fragmenata srednjovekovne keramike, nađen je i fragmenat manjeg praistorijskog suda. Na dubini od oko 0,55 m pojavljuje se kamen. Zapadno od sonde I, na udaljenosti od oko 10 m, postavljena je sonda III. Ispod tankog sloja humusa nastaje kulturni sloj debljine oko 0,40 do 0,50 m. Zemlja je mrke boje, sa česticama lepa. Nađeni keramički materijal u ovoj sondi po svome karakteru je praistorijski. Rađen je od nedovoljno prečišćene zemlje, izmešane sa krupnijim i sitnijim zrnima peska. Boja varira od mrke do crne. Pojavljuju se oblici koničnih zdela ornamentisanih širokim kanelurama koje idu od oboda (T. XI, 65), zatim primerci sudova sa širokim, razgrnutim obodom koji je na unutrašnjoj strani ornamentisan urezanim, izlomljenim linijama i oblici sudova sa razgrnutim obodom i visokim vratom (T. XI, 66, 67). Ornamentalni motivi su u vidu plastičnih traka s otiscima, motivi u vidu zareza (T. XI, 68) i u vidu urezanih kosih linija koje uokviruju horizontalne linije.

Keramički materijal iz kulturnog sloja hronološki pripada periodu kasnog bronzanog doba. Najbliže analogije mogu se naći u materijalu koji potiče sa naselja u Pivnici¹⁷, sa Visa¹⁸ Kekića Glavice¹⁹ i sa Varvare.²⁰ Bliske paralele nalaze se u oblicima sudova sa naselja na Vukniću.

V

Naselje na lokalitetu Gradina kod Stupara

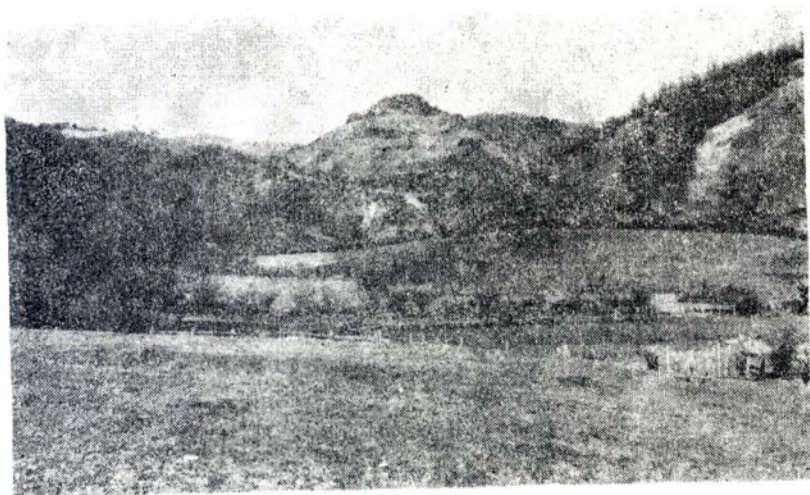
Lokalitet Gradina leži u ataru sela Stupara (SO Lukavac), na udaljenosti od oko 1 km severno od puta koji povezuje sela Stupare i Vasiljevce.

Gradina je, u stvari, dosta visoko brdo sa dominantnim kupastim vrhom na južnoj strani, niže koga se prostire manji plato. Mestimično, na ivicama platoa zapažaju se ostaci bedema (sl. 69). Severno od platoa nastaju dva manja uzvišenja koja se dalje povezuju sa terenom ka selu Rovinama (sl. 70). U podnožju Gradine, sa zapadne strane, protiče potok Lukavac, u koji se, na južnoj strani, uliva Crkveni potok.

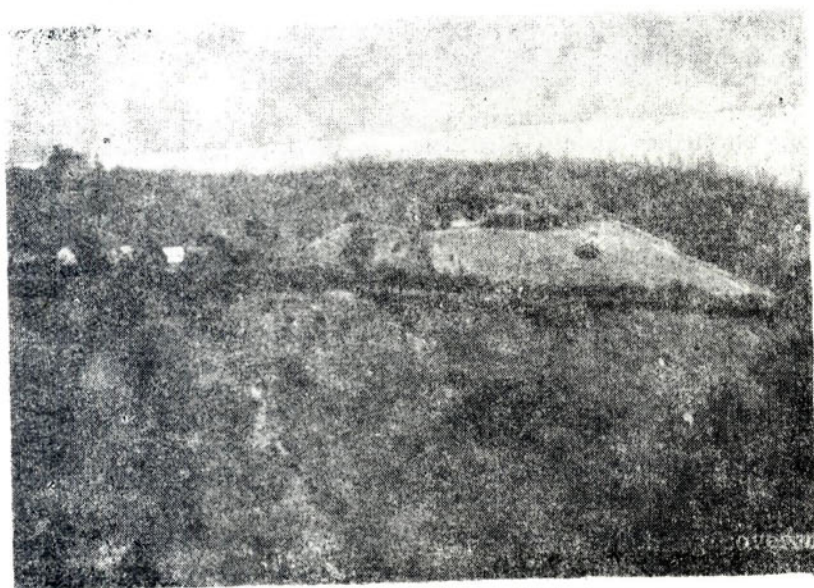
Prilikom probnih radova na samom vrhu Gradine otkriveni su ostaci zida, koji je bio izgrađen od kamena vezanog malterom. Ostaci zida konstatovani su mestimično na jugoistočnom delu platoa i na njegovoj zapadnoj ivici. Oko ostataka zidova, kao i na površini platoa pronađen je keramički materijal srednjovekovnog perioda. Mestimično, na jugozapadnoj strani platoa otkriven je atipičan keramički materijal, po fakzuri praistorijski.

Kako je karakter samog terena prouzrokovao spiranje slojeva, na padinama lokaliteta došlo je do mešanja materijala iz praistorijskog i srednjovekovnog perioda.

Keramicki materijal iz praistorijskog perioda otkriven je u većem broju na zapadnoj strani lokaliteta, na padinama i u podnožju. Raden je slobodnom rukom od nedovoljno prečišćene zemlje. Boja varira od mrke do sive. Susreću se oblici koničnih i bikoničnih sudovi i oblici zdela sa kratkim vratom i ornamentom kanelura (T. XII, 71).

Sl. 69. Gradina u Stuparima

Sl. 70. Gradina u Stuparima

Na postojanje elemenata eneolitskog perioda ukazuje pojava ornamentalnih motiva u vidu nizova trouglastih žigova²¹ (T. XII, 72). Među nađenim keramičkim oblicima može se izdvojiti i primerak oboda suda s ornamentom otisaka i fragmenat suda sa trakastom drškom (T. XII, 73), koji nose karakteristike ranobronzandopskog perioda. Bliske analogije susreću se u oblicima koji potiču sa Podu²² i sa Kusače.²³

Pored navedenih oblika, znatno veći broj otkrivenih fragmenata keramike po svojim tipološkim karakteristikama upućuje na veze sa formama sudova kasnog bronzanog doba, i nalaze analogne oblike u materijalu nađenom na Podu²⁴ i na Debelom brdu.²⁵ Postojeća srodnost zapaža se u oblicima zdela sa kosim kanelurama na obodu (T. XII, 74) i zdelama s uvećanim obodom, kao i u oblicima sudova sa razgrnutim obodom kod kojih je unutrašnja strana oboda ornamentisana urezanim paralelnim i cikcak — linijama (T. XII, 75). Srodnost se nalazi i u pojedinim oblicima trakastih drški, koje polaze od oboda ili idu iznad oboda suda (T. XII, sl. 76, 77).

VI

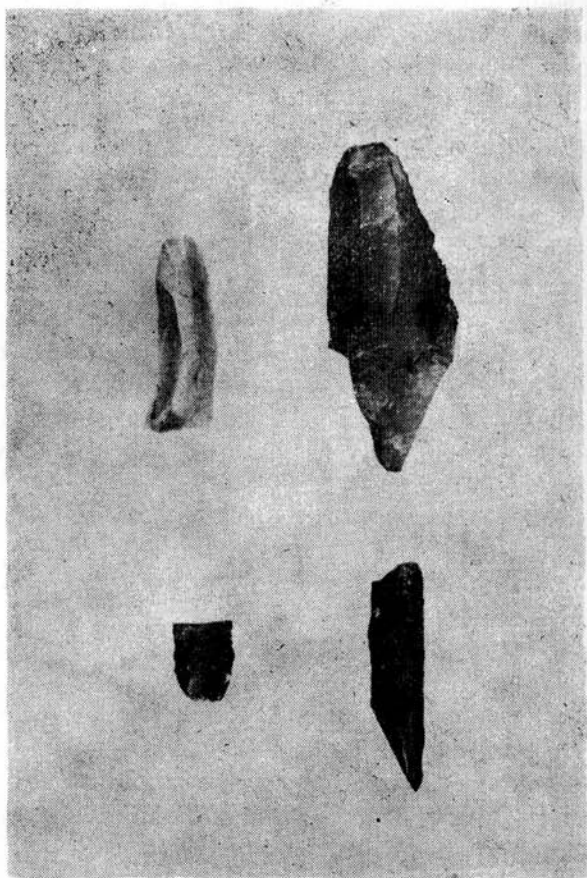
Lokalitet Crkvine u Stjepan-Polju

Lokalitet leži u ataru sela Stjepan-Polja, zapadno od Gračanice, na desnoj strani puta koji od Gračanice vodi za Doboj. Lokalitet je oblika manjeg brežuljka, sa zaravnjenim platoom na severnom delu. Na jugoistočnoj strani nagib terena je blaži, dok je na severnoj i severozapadnoj strani nešto strmiji pad terena.

Prilikom rekognosciranja lokaliteta na severnom delu platoa izvršeni su manji probni radovi. U toku radova ustanovljeno je da se u preoranom humusnom sloju, koji se meša sa slojem mrke zemlje, pojavljuju nalazi kremenih odbitaka i nukleusa (sl. 78). Ovaj sloj sa nalazima debljine je oko 0,40 m. Ispod njega nastaje sloj žute zemlje bez nalaza.

Na centralnom jugoistočnom delu platoa lokaliteta, na površini, nalaze se brojni ostaci razvučenog kamena sa tragovima maltera i ostaci kamenog šuta. Prema podacima prikupljenim na terenu i podacima u stručnoj literaturi, na ovome, kao i na drugim lokalitetima koji leže u naseljima u okolini Gračanice postojali su ostaci zi-

dova nekadašnjih crkvi.²⁶ Na osnovu ovih podataka, a prema nalazima tragova razvlačenja i kopanja kamena, može se pretpostaviti da su postojeći ostaci ove građevine vremenom dosta uništeni.

Sl. 78. Kameni odbici i nukleusi

NAPOMENE:

- 1 Radovi vođeni u periodu 1971 — 1972. godine na lokalitetu Korića Han, vršeni sredstvima Muzeja u Tuzli i uz pomoć SO Gračanice. Veliku pomoć u radovima pružio je direktor škole »Mitar Trifunović — Učo« drug Vajić Branko, koji je organizovao i učešće učenika škole u prvim probnim radovima.
- U periodu od 1973 — 1975. godine radovi su vođeni u okviru projekta koji je finansirala ZNR SR BiH uz određeno učešće Muzeja u Tuzli.
- 2 M. Kosorić, Sondažno rekognosciranje na lokalitetu Korića Han u Gračanici. Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne, Tuzla, 1972, IX, 5.
- 3 A. Benac, Neolitski telovi u sjeveroistočne Bosne i neki problemi bosanskog neolita, GZM, 1961, XV — XVI, 39.

- 4 A. Benac, nav. delo.
- 5 B. Čović, Rezultati sondiranja na praistorijskom naselju u Gornjoj Tuzli GZM, 1961, 85.
- 6 M. Kosorić, nav. delo.
- 7 A. Benac, nav. delo.
- 8 A. Benac, Neolitsko naselje u Lisičićima kod Konjica, Djelo X, 1958; Neolitsko naselje u Lisičićima kod Konjica, GZM, 1955, 49.
- 9 A. Benac, Obre II, GZM, 1971, XXVI, 5 — 176.
- 10 S. Dimitrijević, Spotsko-lendjelska kultura, 1968, Sl. 17/4, T. VIII, 5, T. XVI.
- 11 M. Garašanin, Praistorija Srbije I, 1973, 230, T. 40, 1.
- 12 B. Čović, nav. delo.
- 13 I. Bon, Die Mittlere Bronzezeit Ungarns und ihre Südöstlichen Beziehungen, Budapest, 1975, T. 95, 17; T. 101, 10 i dr.
M. Girić, Mokrin, I — nekropola ranog bronzanog doba, 1971, T. XXVII, gr. 95,2. i dr.
- 14 B. Čović, Uvod u stratigrafiju i hronologiju praistorijskih gradina u Bosni, GZM, XX, 1965, T. VII, 3, 4, T. XXI, 2.
- 15 B. Čović, nav. delo, T. III, 12; T. XX, 1.
- 16 Z. Marić, Vis kod Dervente, naselje kasnog bronzanog doba, GZM, 1961, 151, T. IV.
- 17 A. Benac, Pivnica kod Odžaka, GZM, 1962, 21, T. I, 1 — 6.
- 18 Z. Marić, nav. delo
- 19 B. Čović, Gradinsko naselje na Kekića Glavici, GZM, 1962, 41, T. III.
- 20 V. Čurčić, Gradina na vrelu Rame, GZM, 1900, 99.
- 21 B. Čović, Velika gradina u Varvari, GZM, 1978, 5. T. X, 3. T. X.
- 22 B. Čović, nav. delo, 1965,
- 23 Ibid
- 24 Ibid, T. IX, 14; T. XI, 1, 2, 4; T. XII, 1, 2.
- 25 F. Fiala, Jedna prehistorička naseobina na Debelom Brdu kod Sarajeva, GZM, 1894, 107. T. I; GZM, 1895, 123, T. IV; T. III, 1.
- 26 M. Filipović — Đ. Mazalić, Manastir Ozren, Spomenik, CI, 1951, 90 — 91.
- 27 V. Radimski, Praistorijsko — rimska utvrda Kalesija u kotaru zborničkom, GZM, 1893, 483.
- 28 B. Čović, Nekoliko manjih preistorijskih nalaza iz BiH, GZM, 1957, 245.
B. Čović, Preistorijski depo iz Lukavca, GZM, 1955, 91.
R. Jovanović, Dve preistorijske ostave iz severoistočne Bosne, Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne, 1958, II, 23 — 35.
Č. Truhelka, Bakarni nalaz iz Lohinje, GZM, 1907, 61.
- 29 B. Čović, Nekropola kasnog bronzanog doba kod Gračanice — Barice, Glasnik Zemaljskog muzeja, 1958, 77 — 96.
- 30 Rekognosciranje lokaliteta obavljeno u toku 1980. godine. Na saradnji i pomoći pri rekognosciranju zahvaljujem drugu Vajić Branku iz Gračanice. Nađeni keramički materijal sa lokaliteta smešten je u budućoj muzejskoj zbirci u Gračanici.
- 31 Materijal se nalazi u zbirci — u Gračanici.
Podaci prikupljeni u toku rekognosciranja od meštana. Prema ovim podacima, na potezu »Samovine« nalazeni su nekada ostaci zidova bez upotrebe maltera, a u neposrednoj blizini je otkriven i sud sa ugljevljem.

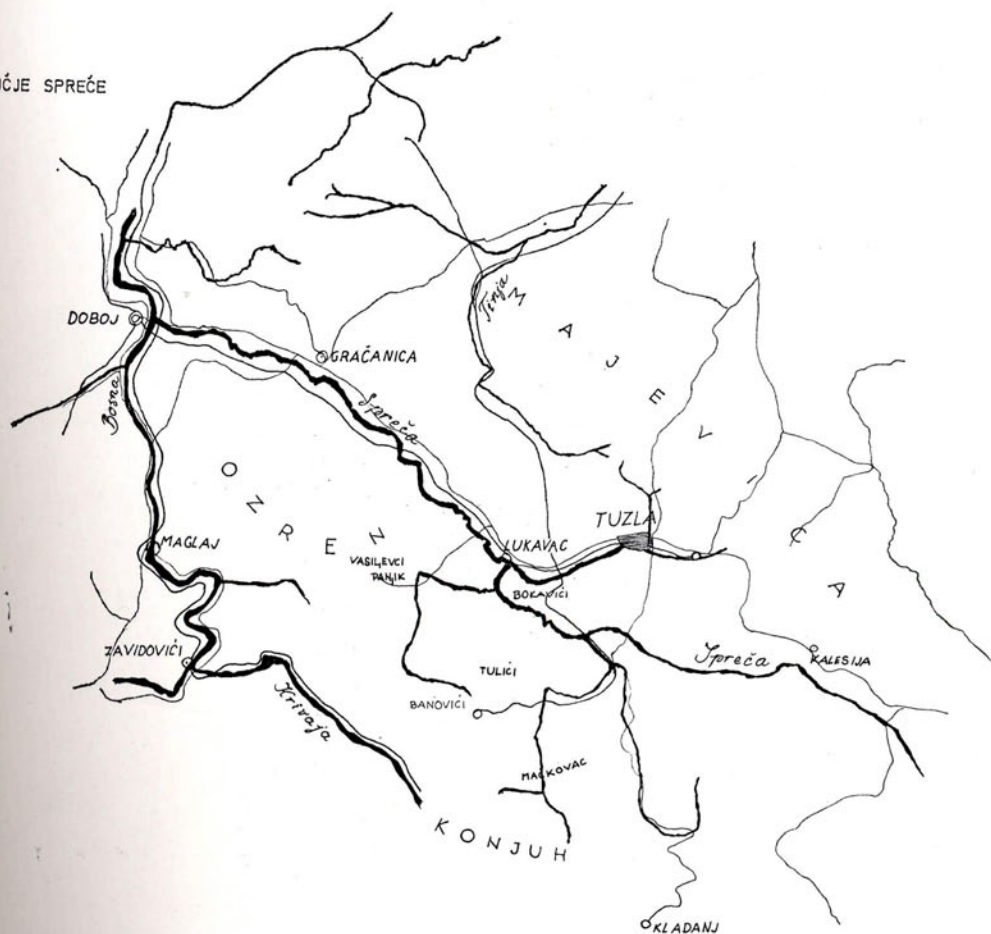
VORGESCHICHTLICHE FUNDORTE IM GEBEIT DER SPREČA

Die Erforschung einiger Fundstellen aus der prähistorischen Zeit bot elementare Angaben über die frühe Besiedlung dieser Region. Die besten Ergebnisse bot die Fundstelle Korića Han, jedoch sind ebenso nennenswert die Funde aus den bronzezeitlichen Ansiedlungen in Vuknić, Gradina bei Tulović und noch einer Gradina bei Stupari.

Zur besseren Kenntnis der prähistorischen Fundstätten dienen auch die Lokalitäten in Kalesija,²⁷ Barice bei Gračanica²⁸ und einige Depotfunde.²⁹

Andere prähistorische Fundstellen im Gebiet der Spreča wurden nur bei Geländebegehungen festgestellt aber nicht eingehend untersucht. Das ist Borik, auf der Bučica in Gračanica, wo Mauerreste angetroffen wurden, weiterhin Brdo in Donji Skipovac³⁰ dessen Genänge mit keramischen Fragmenten besät sind. Keramisches Material, das am Bergabhang von Grič in Gračanica und im Dorf Džakule festgestellt wurde, spricht für eine alte Besiedlung dieser Orte.

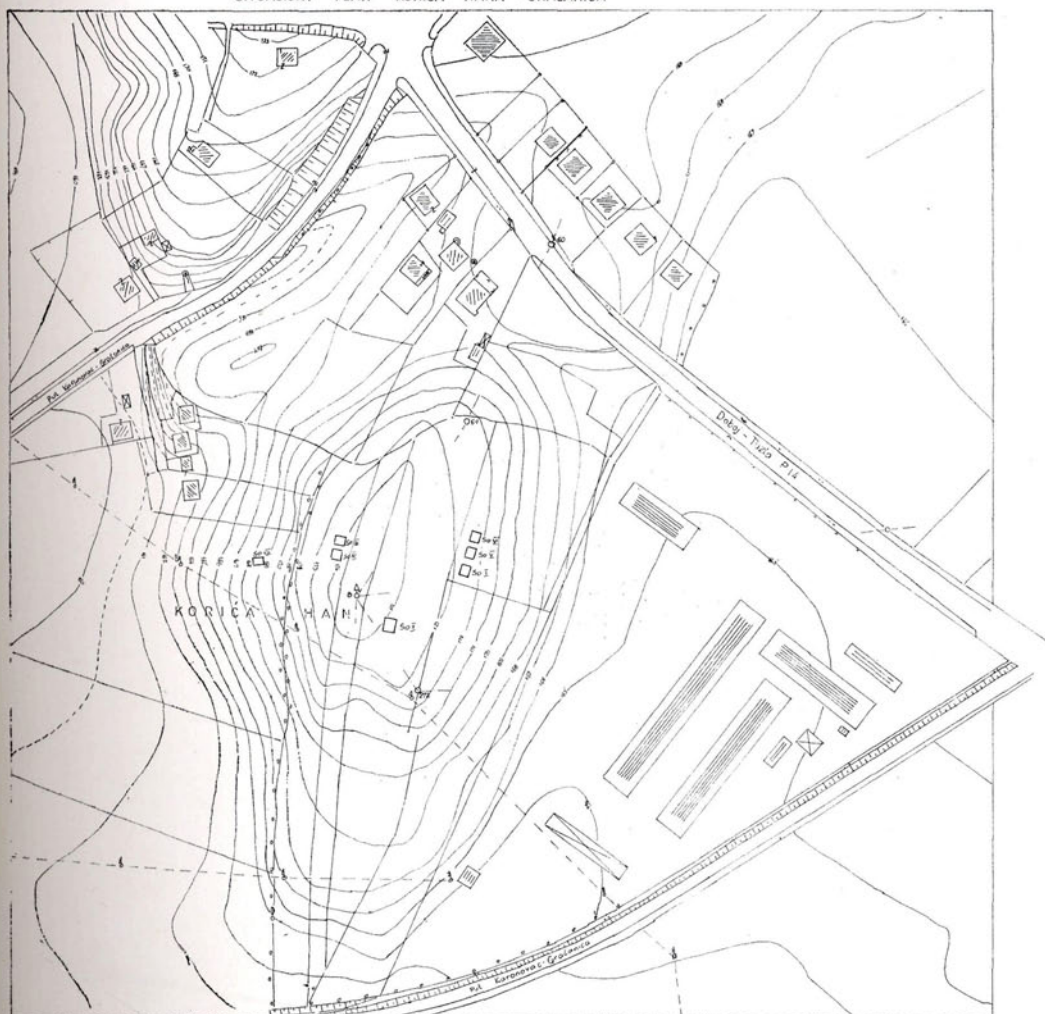
PODRUČJE SPREČE

R=1: 300 000
10 5 0 10 20 30 km.

Skica 1

SITUACIONI PLAN KORIČA HANA - GRAČANICA

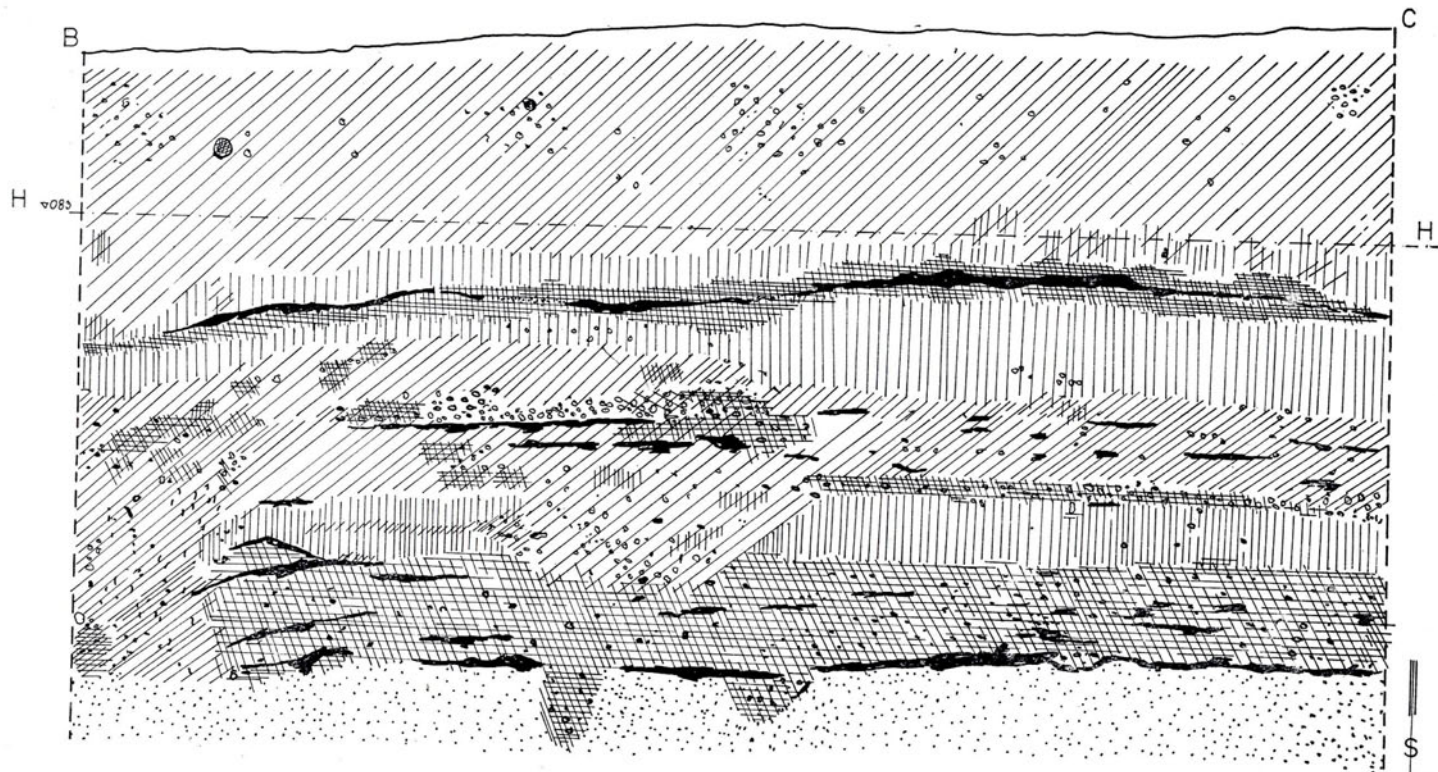

GRAČANICA 26 7 1974

RAZMJERA 1:1000

Plan 1

GRAČANICA
lok. „KORČA HAN“
sonda II kv 1
južni profil B-C

LEGENDA:

- humus
- sloj mrke zemlja
- lep
- crvena zemlja sa lepom
- sloj crvene gorele zemlje
- kamen
- sloj svetle zemlje
- gar

R = 1:20
19. 10. 1972.

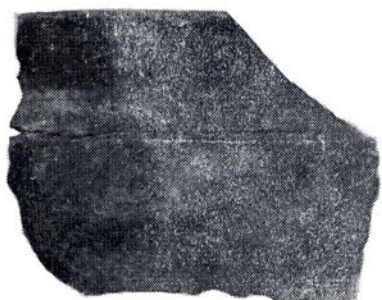
Plan II

GRAČANICA
 LOK. KURICA HAN
 OSNOVA KULE, OPATIVNE U SEDMI
 II I SEDMI

Plan 3

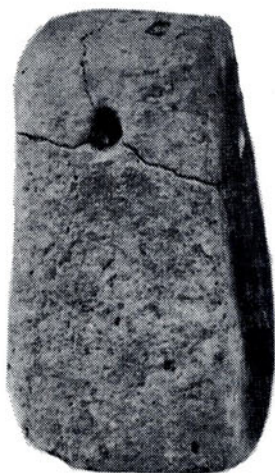
Tabla I

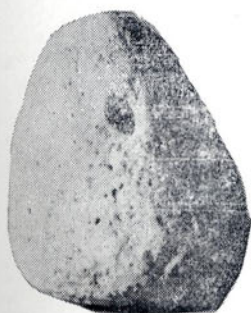
2

7

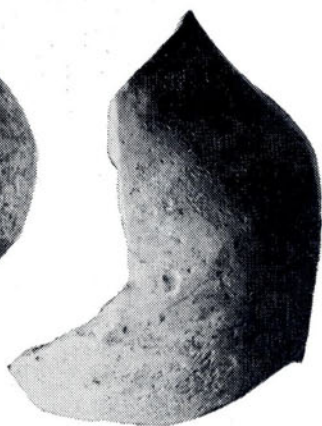
5

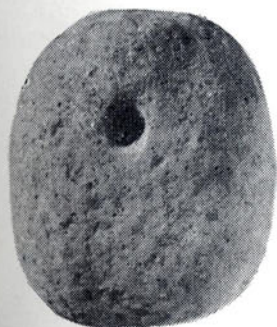
3

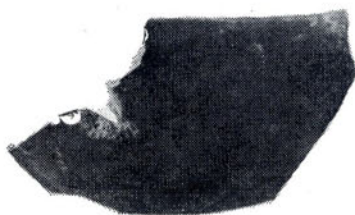
6

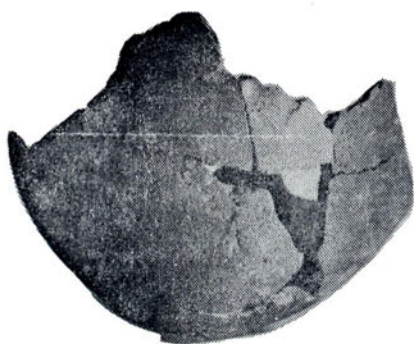
9

4

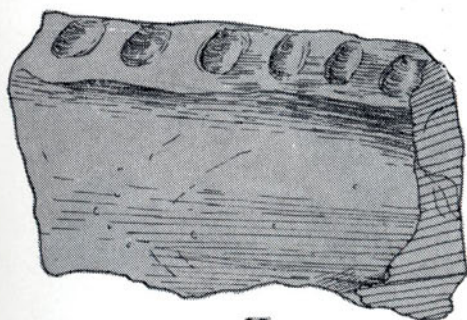
8

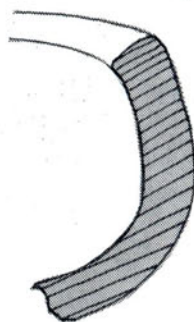
10

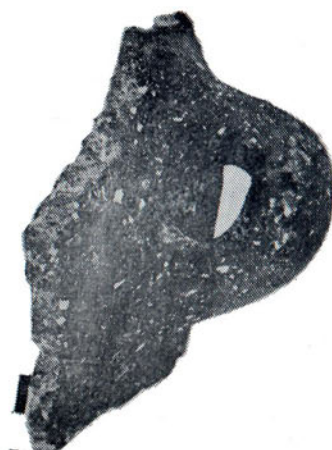
11

12

13

14

Tabla III

15

16

17

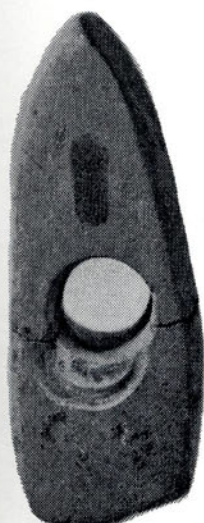
18

23

20

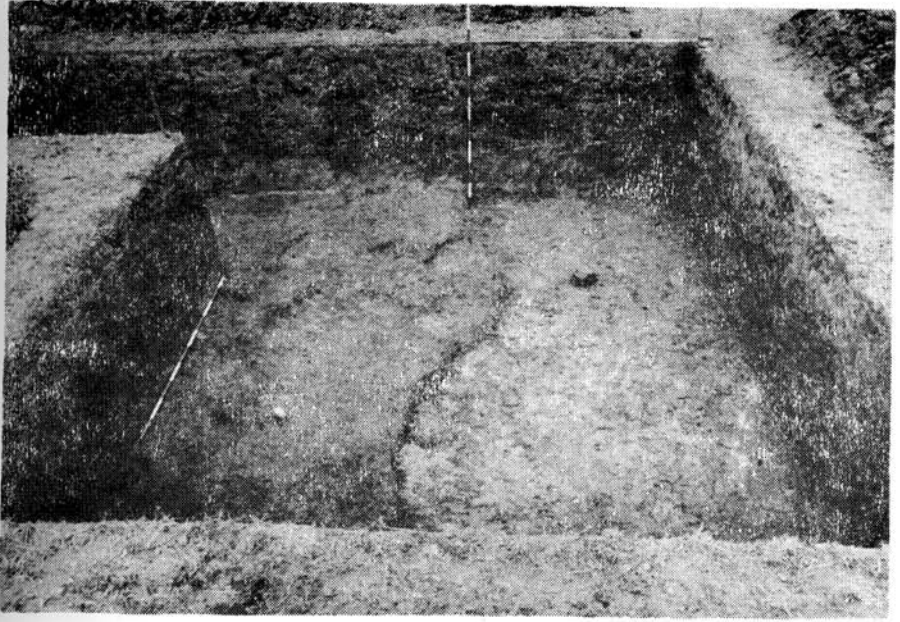
21

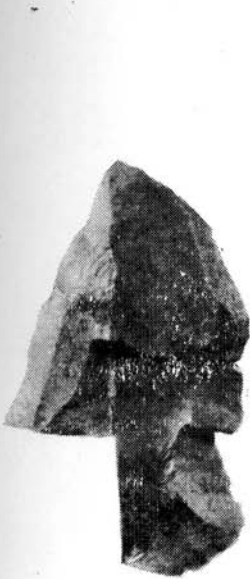
22

19

Sl. 24 Lok. »Korića Han«, sonda VIII

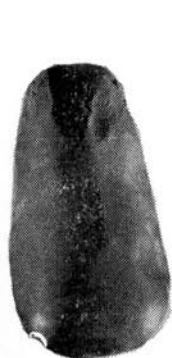
25

26

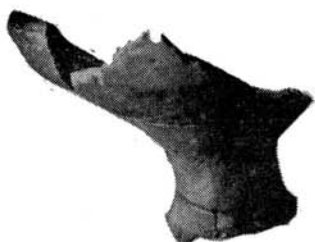
27

28

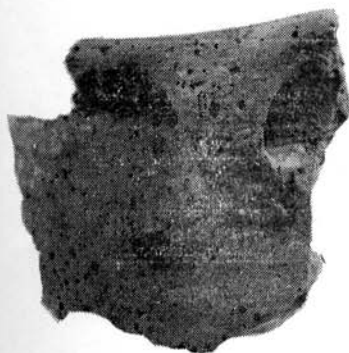
29

30

32

31

33

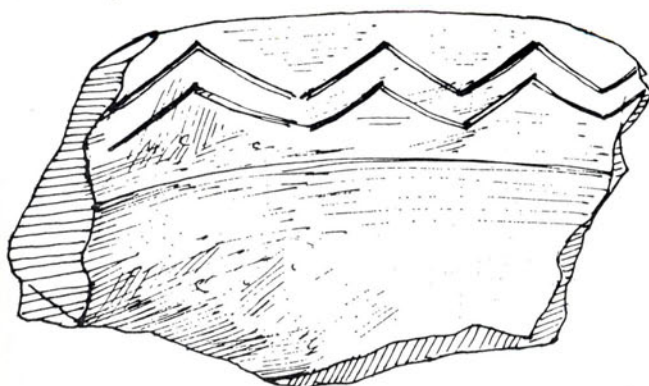
35

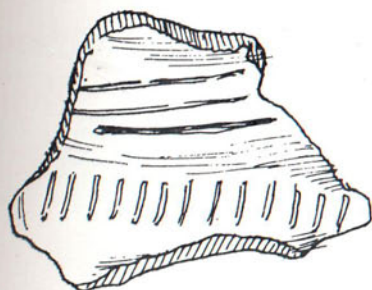
34

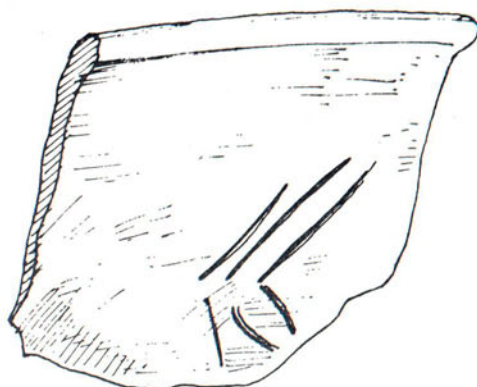
65

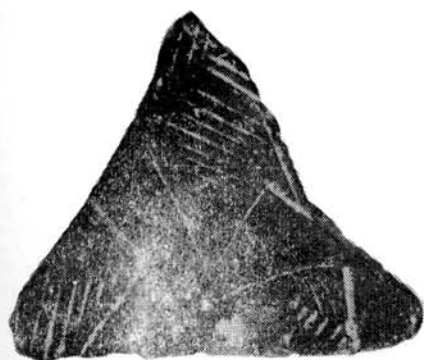
66

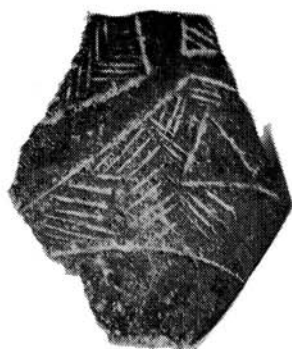
68

67

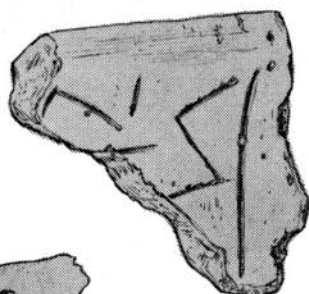
46

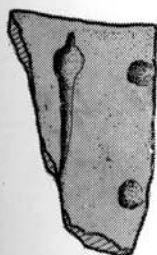
47

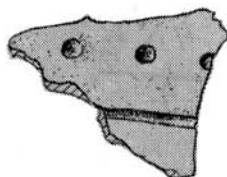
48

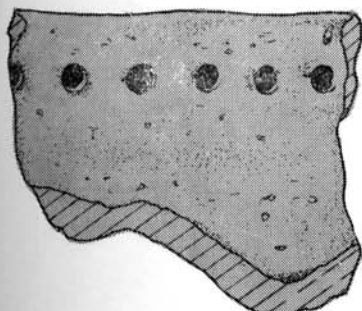
48 a

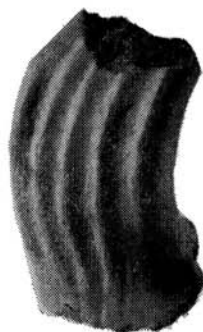
49

48 b

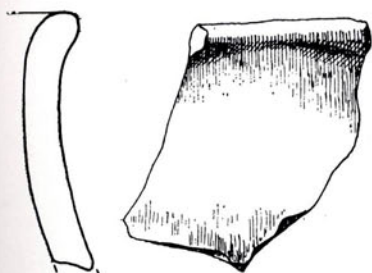

50

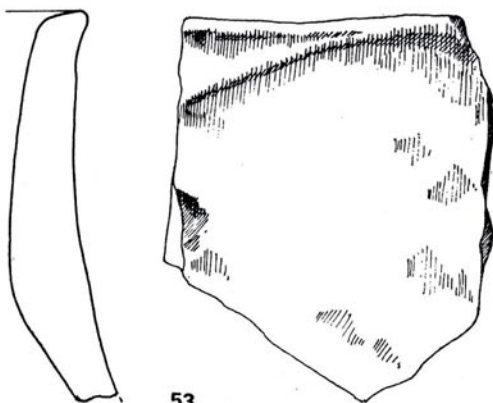

51

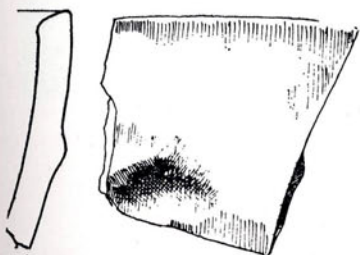
Tabla VIII

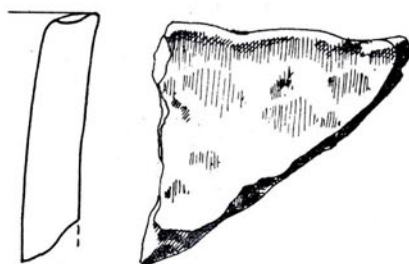
52

53

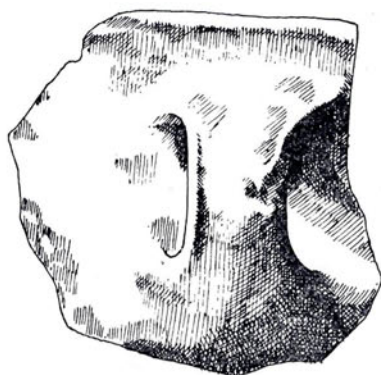
54

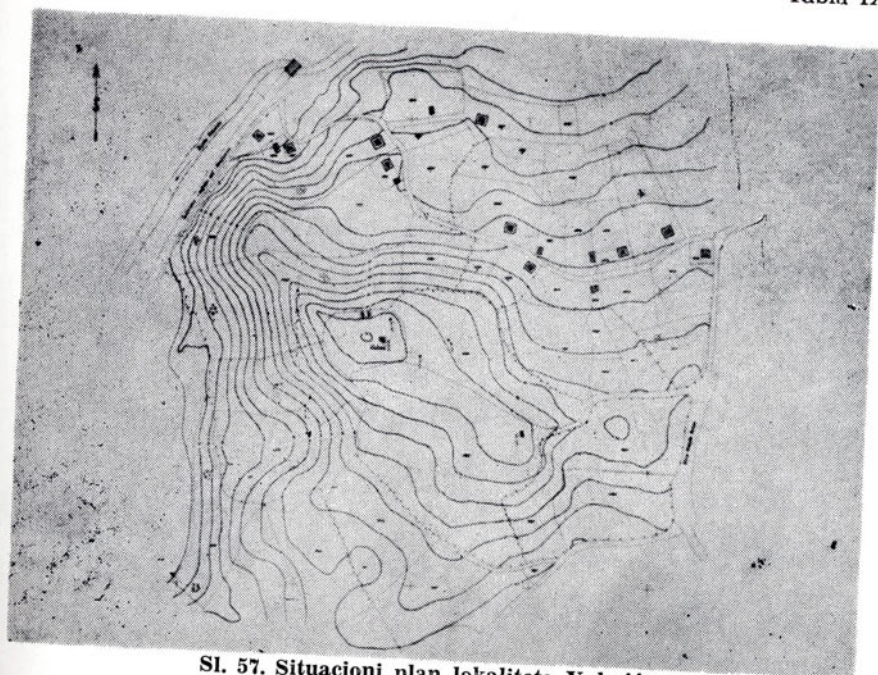

55

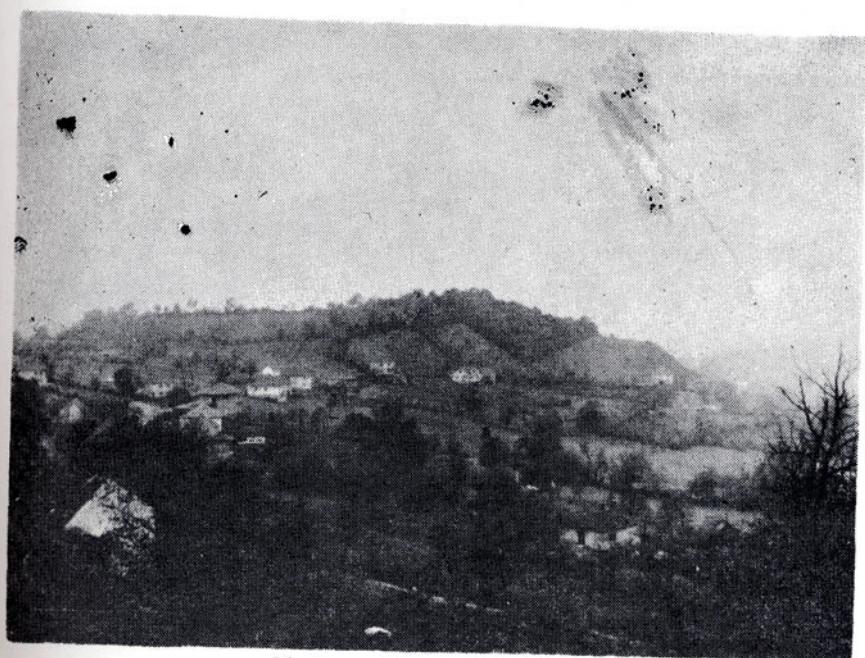

56

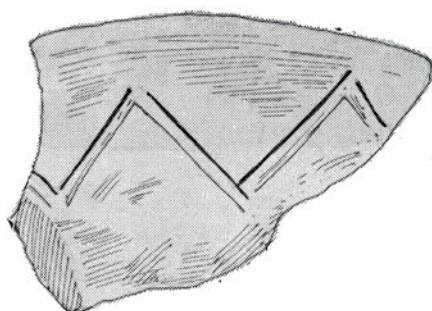
Sl. 57. Situacioni plan lokaliteta Vuknić

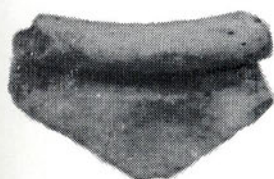
Sl. 58. Izgled lok. Vuknić

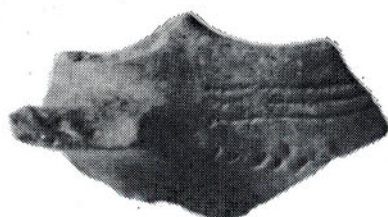
59

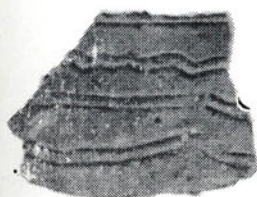
61

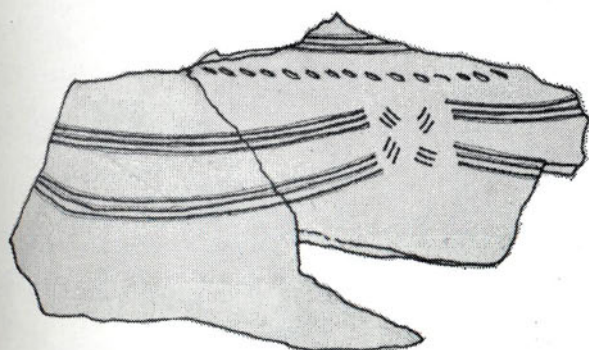
63

62

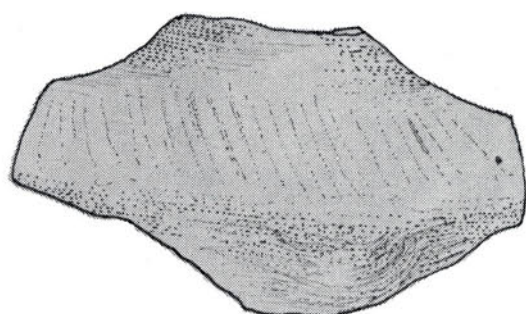

59a

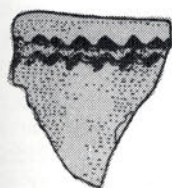

60

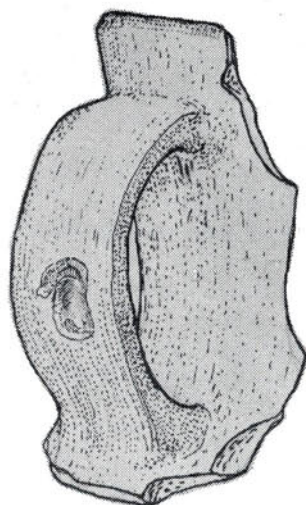

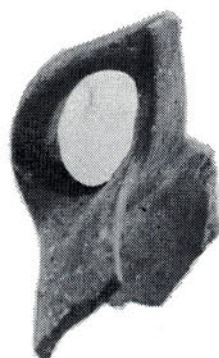
71

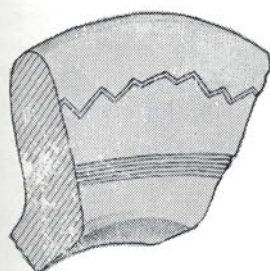
72

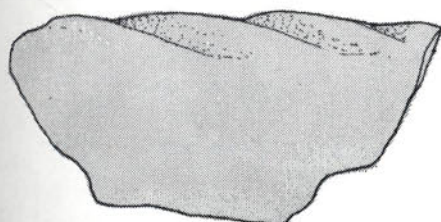
73

77

75

74

76